

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VIII св. 5—6

БЕОГРАД 1957

АКЦЕНАТ ПРИСВОЈНИХ ПРИДЕВА ТИПА МОМКОВ, ОЧЕВ, СЕСТРИН

Познато је да је у књижевном језику српскохрватском вокал суфикса присвојних придева на *-ов (-ев)* и *-ин* кратак. Тако на пример Д а н и ч и ћ наводи

а) за придеве на *-ов* :

момков, Пејтров, њидов, рдбов, свѣкров¹, бабов, банов, ђаков, маџков, ђнов, ђрлов, њијѣтлов, сѣриков² итд.;

б) за придеве на *-ев* :

џчев³, враџчев, врајичев, враџев, јѣжев, кнѣжев, краљев, свѣрчев, сѣричев⁴ и сл.;

в) за придеве на *-ин* :

џгин, ђагин, жѣгин, сѣсѣрин, снаџин⁵, бабин, баџин, брајин, брајин, браџин, гџгин, лџгин, њџин, сѣјин⁶ и сл.

Нормативна акцентологија српскохрватског књижевног језика доследно је препоручивала искључиво овакве облике. Исп. напр. у Правопису проф. А. Белића (1950/52): *џчев* (стр. 345), *сѣџин* (стр. 456) и код проф. М. Стевановића : *генџалов, младџев⁷, џгин, сѣсѣрин⁸*.

Разумљиво је и оправдано што је нормативна граматика тако поступала : књижевна акцентуација српскохрватска уствари је „акцентуација у Вуковим делима онако како ју је обрадио Даничић“⁹.

¹ Ђ. Даничић, Српски акценти (изд. СКА 1925) 217.

² о.с. 214.

³ о.с. 217.

⁴ о.с. 214.

⁵ о.с. 217.

⁶ о.с. 214.

⁷ М. Стевановић, Граматика српскохрватског језика за више разреде гимназије¹, 276.

⁸ о.с. 277.

⁹ А. Белић, Правопис, 123.

ће се чути и код вишесложених придева: *ййсарѡв, гарѡвѡв, Јакѡвѡв* (иако, можда, ређе у овим последњим примерима иза \)“ (ib.).

И проф. Вуковић посебно наглашава да постоји разлика између присвојних ових придева и придева каквоће: ови последњи имају кратак вокал наставака *ов, ев* и *ин* (о. с. 275).

Нарочито, међутим, треба нагласити да и Московљевић и Ружичић и Вуковић истичу да у именима празника као *Петишовдан* и сл. ови присвојни придеви немају дужине.

Четврто. Милија Станић за говор *црногорског њлемена Ускока* такође каже да је вокал придевских наставака *-ов, -ев* и *-ин* у облицима *пом.-асс. sg. masc.* редовно дуг: *Душанѡв, Милошев, сестрин* и сл.¹³ Накнадно ме је Станић обавестио да у говору Ускока и придеви квалитета у овом случају имају дужину: *цѡрѡв, расѡв, букѡв*.

Пето. Данило Вушовић за дијалекат *Источне Херцеговине* који је испитивао наводи нешто друкчију ситуацију. У овом дијалекту, наиме, према Вушовићеву материјалу, дуг вокал има само наставак *-ин* (такође у *пом.-асс. sg. masc.*), док је код наставака *-ов* и *-ев* вокал кратак. Исп.: *газдѡн, бабин, ваѡн*¹⁴ и сл., *кадунѡн*¹⁵ и сл.; али: *дѡсѡѡѡв, бѡскуѡѡв* и сл. (о. с. 53).

Сем наведених говора, међутим, у могућности сам да пружим податке за још два говора који такође имају четвороакценатску систему, који дакле такође леже у основици књижевног језика нашег, и у којима су вокали суфикса присвојних придева на *-ов (-ев)* и *-ин* дуги.

Прво. У говору *Срема* који сам испитивао током 1950, 1951 и 1952 год. констатовао сам да у *пом.-асс. sg. masc.* код присвојних придева на *-ов (-ев)* и *-ин* у случајевима кад овим суфиксима непосредно претходи неки од узлазних акцената, вокал тих суфикса може бити дуг: *ѡцѡв, снајѡн, Аѡн* и сл. У Срему додуше постоје и облици са кратким вокалом суфикса: *ѡцов, ѡбин*. Али, у вези са сремском ситуацијом уопште треба рећи две ствари. Најпре — зашто се дужина вокала ових суфикса јавља једино у

¹³ Гласник САН V 2, 329.

¹⁴ Данило Вушовић, Диалект Источне Херцеговине, СДЗБ III 53.

¹⁵ о.с. 54.

случајевима кад тим суфиксима непосредно претходи слог са неким од узлазних акцената. То је стога што је у говору Срема врло жива тенденција губљења дужина и што се дужине најбоље чувају после узлазних акцената (в. ЈФ ХХ 279—281). А друго, у Срему има облика без дужине управо зато што се и у овој позицији, тј. после узлазних акцената, дужине такође могу скратити.

Друго. У говору *Мачве*, који сам испитивао током 1955 и 1956 год., такође сам констатовао да суфикси присвојних придева на *-ов (-ев)* и *-ин* имају у *пот.-асс. sg. masc.* дуг вокал: *џчев, Иванџв, Кџјин, Пајјин, сџсџрин* и сл.¹⁶.

Као што се види, појава о којој говоримо захватила је знатну територију говора који улазе у основицу српскохрватског књижевног језика. Да би се и посебно истакао значај територије која је захваћена овом појавом, потсећамо на чињеницу да је и сам Вук пореклом Дробњак а да из Поцерине и Мачве потиче леп број наших културних радника који су дали значајан прилог развиту наше књижевности и књижевног језика (Стојан Новаковић, Лаза Лазаревић и др.).

Чини ми се зато да је оправдаћо поставити питање: не бисмо ли можда могли дозволити да се призна право грађанства у књижевном језику и облицима *присвојних* придева на *-ов (-ев)* и *-ин* који у *пот.-асс. sg. masc.* имају дуг вокал ових суфикса? Ово неколико речи и написао сам у тој намери: сматрам, наиме, да има довољно разлога да се у књижевном језику, поред Вукових облика без дужине (*џчев, сџсџрин*), допусти и употреба облика ових придева са дужином (*џчев, сџсџрин*).

На крају две напомене.

Прва — о пореклу облика са дужином. Ј. Вуковић је несумњиво у праву када облике са дужином тумачи познатим дугљењем пред сонантом које је извршено на српскохрватском терену (СДЗБ X 275).

Друга напомена. Са присвојним придевима на *-ов (-ев)* и *-ин* никако не треба мешати придеве на *-ав* иако се у појединим говорима српскохрватским и придеви на *-ав* (*гађрав* и сл.) јављају са дугим вокалом суфикса (*гађрав*). Дужина код придева на *-ав*

¹⁶ Ваља нагласити да се и у Срему и у Мачви ова дужина јавља само код присвојних ових придела. Проф. Московљевић ме је обавестио да је тако и у Поцерини.

сасвим је другог порекла: то је стара, прасловенска дужина коју, додуше, не познаје наш књижевни језик, али која се чува у неким нашим говорима (в. код Ј. Вуковића, СДЗБ X 276 и д.). Дужина, пак, код придева на *-ов* (*-ев*) и *-ин* развила се у нашем језику када се, после губљења полугласника у слабом положају, дуљио вокал последњег слога испред сонаната *в* и *н* (в. код Ј. Вуковића, СДЗБ X 275 и тамо наведену литературу). Сем тога, у већини говора где се јавља, дужина наставка *-ав* задржава се и у женском и у средњем роду као и у косим падежима, док је дужина наставака *-ов* (*-ев*) и *-ин* ограничена искључиво на *pot. -acc. sg. masc.*

Берислав М. Николић